

Эсептүү кредит берекесин берет

Бүгүнкү күндө Кыргызстан калкынын арасында микрокаржылоо эң талап кылынган кредиттик продукт болуп эсептелет. Биздин өлкөдө банктык эмес сектор өтө өнүккөн жана кеңири жайылган. Бирок, бул жаатта үстү-үстүнө кредит алуу, ошондой эле карыздардын өсүшү сыяктуу көйгөйлөр жаралууда. Мунун себеби эмнеде? – деген суроо туулат. Ошого байланыштуу Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын төрагасынын орун басары Лада Орозбаева менен коопсуз микрокаржылоонун негизги эрежелери тууралуу маек курдук.

Кыргыз Республикасынын Улуттук Банкынын төрагасынын орун басары Лада ОРОЗБАЕВА:

"ЖАРАНДАРЫБЫЗ АЛГАН КРЕДИТИН ИНВЕСТИЦИЯЛООГО ҮЙРӨНҮҮСҮ КЕРЕК"

- Микрокаржылоо секторундагы үстү-үстүнө кредит алуунун жана карызга ашкере батуунун келип чыгышынын себептери эмнеде?

- Үстү-үстүнө кредит алуу көйгөйүнүн келип чыгышына бир нече себептер түрткү болот. Мунун кайсынысы башкасы, кайсынысы экинчи даражадагысы экенин аныктоо кыйын, анткени бир көйгөйдүн келип чыгышы экинчиси менен байланыштуу. Үстү-үстүнө кредит алуунун башкы себептеринин бири катары калктын кирешелеринин аздыгын, каржылык сабатынын жана кредитти пайдалануу маданиятынын төмөндүгүн айтсак болот.

Карап көрсөк, микрокредиттерди керектөөчүлөр негизинен орто кирешеси бар же кирешеси аз кишилер болушат экен. Бул алган кредитти узак мөөнөттө төлөп

берүүгө алып барууда.

Мисалы, орто статистикалык насья алуучу 10 000 (он миң) сом өлчөмүндөгү кредитти 6 айдан 12 айга чейинки мөөнөттө алууну каалашат. Бул анын карызды узак мөөнөттө төлөөнү каалагандыгынан эмес, ага кредиттин аз суммада экендигине карабастан, төлөп берүү кыйынга тургандыгында болууда. Болбосо мындагы 12 айда төлөнүүчү үстөктүн суммасы 2000 (эки миң) сомду гана түзүүдө.

Бул тууралуу расмий статистиканын маалыматтары да айтууда. Ага ылайык Кыргызстанда 2014-жылы 10 000 сомго чейинки өлчөмдө берилген микрокредиттердин жалпы суммасы 152,7 миллион сомду түзгөн. Муну менен бирге 10 000 сом суммасына чейинки берилген кредиттердин 70 пайызы 6 айдан 12 айга чейинки мөөнөттө берилген. Ал эми жалпысынан алганда микрокредиттик портфелдин баары мөөнөтү боюнча төмөндөгүдөй бөлүштүрүлгөн: кредиттердин 62 пайызын 1 жылдан 3 жылга чейинки, кредиттердин 28 пайызын 6 айдан 12 айга чейин, кредиттердин 9 пайызын 3 жылдан ашык мөөнөт, кредиттердин 2 пайызын гана 6 айга чейинки мөөнөт менен алышкан.

Бул маалыматтар көрсөткөндөй, Кыргызстандын кредит алуучулары өз кирешелерине жараша орто мөөнөттүү жана узак мөөнөттүү кредиттерди алууга басым жасашат.

Эгерде каржылык сабаттуулукка токтоло турган болсок, көпчүлүк учурларда Кыргызстандагы кредит пайдалануучулар, ошондой эле потенциалдуу насыя алуучулар кредит алуу маселесине, дегеле кредит алуунун максаттуулугуна анча сабаттуу мамиле жасашпайт. Көпчүлүк учурларда кардарлар акча аябай керек болуп калган учурда чоң эмес суммадагы кредиттерди алышат. Мындай учурда карызды жабууга киреше жетишпейт же кирешеси таптакыр эле жок болот. Карыз алуучу эң башкысы кредит алууда акча алууну эңсеп, аны кантип төлөө керектигин кийин ойлойт. Эгерде кардардын дагы бир нече алган карызы болсо, көйгөй андан бетер татаалдашат. Мындайда алар бир карыз алып, экинчисин басууга аракет жасашат.

Буга биздин менталитетибиздин өзгөчөлүгү кошумча болот. Көпчүлүк учурларда жарандарыбыз өтө кымбат, үй-бүлөнүн бюджетине оорчулук алып келе турган иш-чараларды (той, аш ж.б.) өткөрөө үчүн кредит алышат.

Жарандарыбыз акчаны сактай билгенге, алган кредитин инвестициялоого үйрөнөөсү керек.

Мында микрокаржылык уюмдардын өздөрүнүн кредит берөөдөгү

анча жоопкерсиздик мамилеси кабатташырып карыз алууга себеп болууда. Алар өздөрүнүн кардарларынын башка каржылык кредиттик мекемелерден алган карыздары бар же жогун талдап чыгуулары керек болчу. Бул дагы микрокаржылык сектордо кайрадан кредит алуу көйгөйүнүн жаралышына алып келүүдө. Улуттук банк мына ушундай көйгөйдү эске алуу менен үстү-үстүнө алынган кредиттердин айынан каржылык уюмдар тарткан чоң жоготууларын жана зыяндарын жабууга резерв түзүү боюнча кошумча талаптарды кийирди. Бул өзгөртүүлөр микрокаржылык сектордо үстү-үстүнө берилген карыздардын санын азайтты.

Бирок, микрокаржылык уюмдар өздөрүнүн кредиттик портфелинин көлөмүн көбөйтүүнүн артынан түшүү менен өздөрүнүн кардарларынын төлөө жөндөмдүүлүгүн жана алардын башка каржылык-кредиттик мекемелерден алган карызы бар же жогун таап, аныктабагандыктан үстү-үстүнө кредит алуу көйгөйү сакталып калууда.

- Кабатташкан кредит берүүгө дагы кайсы факторлор таасирин тийгизиши мүмкүн? Ага жогорку пайыздык чендер таасирин тийгизүүдөбү?

- Бул сөзсүз таасирин тийгизет. Бирок, пайыздык чендер рынок мамилесинин учурунда болбой койбойт. Буга ошондой эле Эл аралык каржы уюму сунуштаган кредиттердин түрлөрү менен элдин жакшы тааныш болбогондугу да таасир берет. Кредитке болгон пайыздык чендер жана ага кошумча төлөнүүчү комиссиялык жыйымдар кредиттин бардык шарттары менен тааныш болбогон кардарлардын айласын кетирет.

Улуттук банк тарабынан каржылык кызматтарды керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоо боюнча чаралар көрүлүүдө.

Мисалы, 1 жылдык өтө жөндүү пайыздык чек бекитилет, ал эми кредиттик келишимдин шарттарынан келип чыккан, нормативдик актылар менен микрокаржылык уюмдардын кардарды анын укуктарынын тизмеси жана кредиттик келишимден келип чыккан бардык чыгашалар (төлөмдөр) менен тааныштыруу боюнча милдеттенелери нормативдик актылар менен бекемделген.

- Микрокредиттик сектордогу кырдаалды жакшыртуу боюнча Улуттук банк тарабынан дагы кандай чаралар кабыл алынууда?

- Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан каржылык сабаттуулукту жогорулатуу программасын жүзөгө ашыруу үчүн республикада биринчи жолу калктын каржылык сабаттуулугуна арналган сайт иштелип чыккан. Маалыматтык портал www.finsabat.kg кыргыз жана орус тилдеринде дайыма жаңыртылып турган бирдиктүү ресурс болуп эсептелет, анда калктын каржылык сабаттуулугун жогорулатууга багытталган, мамлекеттик ведомстволор жана каржылык мекемелер тарабынан даярдалган экономика жана каржы темасындагы маанилүү материалдар топтолгон. "Акча алиппеси" ("Денежная азбука") деген ат менен мамлекеттик жана расмий тилдерде балдар үчүн 30 000 (отуз миң) нуска менен эки тилде иштелип чыгып, жарыкка чыгарылды.

Мектеп окуучулары, ЖОЖдун студенттери, чакан жана орто бизнестин өкүлдөрү үчүн каржылык билим берүү жана каржылык кызмат көрсөтүү темаларында окутуу лекциялары (презентациялар) өткөрүлдү. Азыркы учурда Улуттук банк бул багытта ишти улантууда.

Кыргыз Республикасынын Улуттук Банкынын төрагасынын орун басары Лада ОРОЗБАЕВА:

"ЖАРАНДАРЫБЫЗ АЛГАН КРЕДИТИН ИНВЕСТИЦИЯЛОГО УЙРӨНҮҮСҮ КЕРЕК"

(Баиталышы 3-бетте)

Жөнгө салуу функцияларын аткаруу үчүн гана Улуттук банк каржылык-кредиттик мекемелердин гана эмес, каржылык кызмат көрсөтүүлөрдүн түрлөрүн керектөөчүлөрдүн да укуктарын жана мүдөөлөрүн эске алуу менен нормативдик базаларды өркүндөтүүнүн үстүндө иштөөдө. Банктык эмес сектордо үстү-үстүнө кредит алуулар, алардын көлөмүн азайтууга эл аралык каржылык уюмдун резервин түзүү боюнча талаптарды күчөтө турган өзгөртүүлөр кийирилди. Кыргыз Республикасынын мыйзамдары (КРнын Жарандык кодекси) менен насыя алуучунун кредит алуу боюнча күрөөгө коюлган жалгыз кыймылсыз мүлкүн соттошпой туруп тартып алууга тыюу салуу каралган. 2015-жылдын башынан тартып, микрокредиттик компаниялардын эң аз уставдык капиталын 5 миллион сомго чейин көбөйтүү боюнча талап күчүнө кирген. Мына ушуга байланыштуу Улуттук банк тарабынан 2015-жылы белгиленген мөөнөттө уставдык капиталын көбөйткөндүгүнө байланыштуу 35 микрокредиттик компаниялардын күбөлүктөрү чакыртылып алынган.

Бул чаралардын баары микрокредиттөө рыногун колдоого, анда туруктуу уюмдардын иштөөсүнө, мыйзамдардын талаптарын сактоосуна багытталган.

Улуттук банкта керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоо жана каржылык сабаттуулук боюнча бөлүм түзүлгөн. Кыргыз Республикасынын жарандарынын кайрылууларын кароо жана ал көйгөйлөрдү чечүүгө мүмкүн болушунча аракет жасоо үчүн тийиштүү Жобо иштелип чыккан.

- Кредит алууну көздөгөн киши кандайдыр бир ойго келбеген көйгөйлөрдүн болуп кетүүсүнөн качуу үчүн эмнелерге көңүл бөлүүсү зарыл?

- Кредит алуу бул абдан жооптуу кадам. Ошондуктан ала турган кредит тууралуу толук маалыматты билүү зарыл. Кредит алуу учурунда кредит берүүнүн бардык шарттарына көңүл буруу зарыл жана ал тууралуу бардык маалыматка ээ болуу керек.

Кредиттик эксперт Сизге кредит боюнча пайыздык чен, ай сайын төлөмдүн суммасы, кредит боюнча мындан башка кошумча (комиссиялык) жыйымдар жөнүндө, кредит алууга заявка берүү үчүн тийиштүү документтер жана кредитти тындыруу жолдору (ай сайын тындыруу, кредитти тындырууда жеңилдик мезгилин алуу мүмкүнчүлүгү), ошондой эле кредит алууга заявкаларды кароонун мөөнөттөрү, кредитти мөөнөтүнөн мурда тындыруу мүмкүнчүлүгү, туруктуу кардарлар үчүн жеңилдик берилген пайыздык ченди алуу

мүмкүнчүлүгү жөнүндө айтып берүүсү зарыл.

- Сабаттуу кредит алуучу үчүн эрежелердин кандайдыр бир толук тизмеги барбы?

- Албетте, бар. Кредит алууну көздөгөн киши төмөндөгүдөй эрежелерди сактоого тийиш:

- кредит кайсы максаттарга жумшалууга тийиш экендигин билүү;
- ар кыл кредиттик мекемелерден кредит берөөнүн шарттары менен таанышуу;
- кредитти кайтарып берүү боюнча өз мүмкүнчүлүгүн (кирешесин) баалоо;
- кредит алуу үчүн ылайыктуу мекемени тандоо;

Кредит алуу убагында:

- кредиттик келишим ж.б. келишимдер (алар болгон учурда), кредитти тындыруу графиги менен таанышуусу;
- кредиттин наркын так билүү (негизги суммасын, пайызын жана комиссиясын);
- документтерге кол койгонго чейин бардык кызыктырган суроолорго жооп алуусу керек.

Кредит алгандан кийин кардар-кредит алуучу төмөндөгүлөрдү аткарууга милдеттүү:

- кредиттик келишимдин жана башка келишимдердин бардык шарттарын (алар болгон учурда) сактоо;
- өз убагында төлөмдөрдү жүргүзүү;
- кредиттин төлөнгөндүгү боюнча квитанцияны жоготпой сактоо.

Кардар алган кредитин кайтарууда андан аркы терс натыйжаларды болтурбоо үчүн төмөндөгүдөй эрежелерди сактоого тийиш:

- коюлган максатка кредитти пайдалануу;
- башка бирөөгө берүү үчүн кредит албоо;
- кредитти тындыруу учурунда келип чыккан көйгөй жөнүндө өзүнүн кредиттик уюмуна кайрылуу.

Кредиттерди алууда жана аларды төлөөдө жасалган туура, эсептөө мамиле кредит кирешеси бар жарандар үчүн каржылык механизм болуп эсептелет. Бирок, мүлк, тиричилик предметтерин сатып алуучулар үчүн чоң сумма жок. Биздин өлкөдө коммерциялык банктар, ошондой эле микрокаржылык уюмдар сыяктуу каржылык-кредиттик мекемелер көптөп саналат. Алардан ыңгайлуу шарттар менен кредиттерди алууга болот. Эң башкысы кредит алууда акыл жана так эсеп менен мамиле жасоо керек.

Маектешкен Абдимухтар АБИЛОВ

Ⓜ

ЖАРАНДАРГА ПАСПОРТ 2 СААТТА БЕРИЛЕТ

19-декабрда Кыргыз Республикасынын Премьер-министри Темир Сариев Бишкек шаарындагы Калкты тейлөө борборунун ачылыш аземине катышты.

Премьер-министр Кыргызстандагы алгачкы борбор жарандарга тейлөө көрсөтүүнүн сапатын жакшыртуу жана ар кандай бюрократиялык убаракерчиликтерди жок кылуу максатында түзүлүп жатканын билдирди. «Биз, учурдун талабына ылайык алгачкы кадамдарды жасоодоубуз. Жаңы борбордо бардык тийиштүү документтер электрондук форматта тапшырылат. Быйыл жалпы республикада ушундай үч борбор ачылат. Ал эми 2016-жылы Калкты тейлөө борборлору ар бир облустук борбордо, андан соң ар бир райондо түзүлөт. Мунун өзү мамлекет калкка сапаттуу тейлөө көрсөтүүгө өтүп жатканын билдирет. Өзгөчө белгилеп кетүүчү нерсе, Калкты тейлөө борборунда паспорттор ыкчам тартипте, 2 саат ичинде «Паспорт» автоматташтырылган маалыматтык тутумун колдонуу аркылуу берилет», - деди Темир Сариев.

Буга чейин паспорт берүүчү органдарга жарандык коом тарабынан сын-пикирлер айтылып келген. Эми маалыматтык баракчаларды топтоого убакыт коротпой, үйдөн электрондук документти толтуруп паспорт алууга болот. Т.Сариев мунун өзү паспорт алуудагы коррупциялык иш-аракеттерге бөгөт коёрун баса белгиледи.

Премьер-министр белгилегендей, бирдиктүү автоматташтырылган тутуму жогорку окуу жайларында канча студент окуйт, канча мектеп бүтүрүүчүсү бар жана пенсионерлердин, мүмкүнчүлүгү чектелген жарандардын так эсебин жүргүзүүгө, билүүгө шарт түзөт. Ошол эле учурда алар кыска мөөнөт ичинде тийиштүү документтерге ээ боло алат.

Темир Сариев аткарылып жаткан иштер электрондук Өкмөт түзүүнүн жана жарандарга сапаттуу мамлекеттик кызмат көрсөтүүнүн алгачкы

баскычтары экендигин, мындан ары да бул иштер улантылаарын билдирди. Премьер-министр Темир Сариев жана ЖК депутаты Иса Өмүркуллов Калкты тейлөө борборунун ачылышынын алгачкы 2 саатында документ тапшырган Бекетаева Саткынга, Абанов Жыргалбекке жана үйүнөн электрондук документ толтурган Асанбаева Чынарага, Бакиров Нурланга, Кыдырбаева Назирага жаңы паспортторун тапшырышты.

Мамлекеттик каттоо кызматынын жетекчиси Тайырбек Сарпашевдин айтымында, Кыргызстандагы абдан чоң калкты каттоо борбору ачылып, аянты 1200 чарчы метрден ашык. Райондор аралык паспорт берүүчү органдар иштейт. Тагыраак айтканда, Бишкекте жашаган баткендикпи, нарындыкпы, ушул борбордон паспорт алууга мүмкүнчүлүгү бар.

ООР КЫЛМЫШ КЫЛГАНДАР ӨЗҮНЧӨ КАРМАЛАТ

19-декабрда Премьер-министр Темир Сариев Сокулук районунун Жаңы-Жер айылында өзгөчө күчөтүлгөн режимде соттолгондорду кармоого салынып жаткан Жазаларды аткаруу кызматынын 19-мекемесин кыдырып чыкты.

Салынган комплекс дигиталдык электр станциясы, контролдук-өткөрмө пункту, канализациясы, суу менен жабдылган. Мындан сырткары, акча каражаты бөлүнсө, жаңырган жылдын I кварталында жолугушуу бөлмөсү, 2-корпусу жана монтаждоо иштери толугу менен бүткөрүлөт. «Атайын комплексдин курулушу 2007-жылы башталган. Буга чейин өзгөчө күчөтүлгөн режимде соттолгондорду колонияларда өзүнчө бөлүп кармашкан. Кыргызстанда күчөтүлгөн режимдегилер үчүн биринчи жолу дүйнөлүк стандартка ылайык түрмө салынып жатат. Камералар 4 адамга ылайыкталган. Айыпкерди кеминде үчтөн кем эмес жаза аткаруу кызматкери көзөмөлдөп, эс

алууга чыгарат. Ар бир кабаттын чиптери бири-бирине түшпөйт, коопсуздуктун алдында адам факторун болтурбоо максатында, электрдик кулпулар менен кулптанат жана видеокөзөмөлдөр орнотулган», - деди Жаза аткаруу кызматынын төрагасынын биринчи орун

басары, полковник Орозбек Энтериев.

Премьер-министр Темир Сариев атайын комплекс салынып бүткөнгө чейин жол маселесин чечүү керектигин баса белгилеп, облус жетекчилигине тапшырды.

Асел БАРКТАБАСОВА

